

Зміст

<i>Пролог</i>	9
<i>Розділ 1</i>	12
<i>Розділ 2</i>	24
<i>Розділ 3</i>	58
<i>Розділ 4</i>	72
<i>Розділ 5</i>	124
<i>Розділ 6</i>	143
<i>Розділ 7</i>	166
<i>Подяки</i>	190
<i>Про автора</i>	191

Розділ 3

Я пам'ятаю, як автобус від'їхав разом з іншими, а ми з тобою залишилися. Був похмурий день. З рюкзаками на спині, тримаючись руками за лямки, ми йшли сільською дорогою, сподіваючись зловити попутку. Я хвилювався, і ми мало розмовляли, але мовчання між нами було пактом. Я відчував себе маленькою пташкою, яку випустили на волю, наляканою і схвильованою широким простором перед нею. Перша ж машина, що зупинилася, відвезла нас на схід. Водій, чоловік середнього віку, час від часу поглядав на нас, але не ставив жодних запитань. Ми мовчки їхали сільськими проспектами з високими каштанами повз поля, облямовані маками. Я не мав жодного уявлення, де ми знаходимося. У нас не було карти, зустрічалося мало дорожніх знаків, але навіть якби їх було більше, назви місць нічого мені не сказали б. Поки я вбирав у себе цей безіменний простір, ти спав, притулившись обличчям до вікна.

Через деякий час водій висадив нас на сільському перехресті. Ти вирвав купон зі своєї книжечки автостопника й передав йому.

— Сподіваюся, ви надішлете його й виграєте фен чи щось таке! — вигукнув ти і зачинив дверця. Водій кивнув і помчав до горизонту.

На нас подув міцний вологий вітер. Небо було затягнуте чорними хмарами, а повітря наче наелектризоване. Аж тут, наче хтось натиснув на кнопку, почав падати дощ. Він лив

без упину, без компромісів і проміжків. Важкі, як фарба, краплі — мільйони крапель — падали вниз, а ми стояли посеред дороги з сумками та без парасольок.

— Мерщій! — кричав ти. — Туди, під дерево!

Я побіг за тобою через поле, тим часом наш одяг уже потемнів від дощу. Ми добігли до дуба й сіли біля стовбура, під листяним навісом. Дощ продовжував бити по землі, і світ пахнув водою та ґрунтом. І тут на наших очах сяйнула блискавка — неонові-білі чортячі вила на темному обрії. А тоді вдарив грім. Ми дивилися на це видовище мовчки й шанобливо, відкинувши мокре волосся з облич, обхопивши руками коліна. Ми довго сиділи так, спостерігаючи за небом, поки дощ не послабшав.

— Тобі не хочеться іноді опинитися в іншому місці? — це запитання прийшло до мене нізвідки.

Ти повернувся до мене:

— Ти маєш на увазі на Заході?

Я кивнув, здивований своєю відвертістю. До тебе я не говорив про це ні з ким, окрім Кароліни.

— Ні, — категорично відповів ти.

— Чому?

— Не знаю. Мені завжди було цікаво. Здається, що там усе краще. Красивіше. Вільніше. Тобі так не здається? — я подивився на тебе з надією.

Ти похитав головою і вступився в якусь віддалену точку на обрії.

— Я мав би здогадатися, що ти один з них.

— З кого з них? — перепитав я, раптово занервувавши, гадаючи, чи не припустився великої помилки.

Ти швидко повернувся до мене:

— З мрійників, — сказав ти, і твій рот розширився в дразливій усмішці.

Я прийняв це слово, відчуваючи полегшення й тепло від твоєї усмішки, що була так близько до мого обличчя.

— Що поганого в тому, щоб мріяти про свободу? — запитав я.

— *Свободу?* — перепитав ти й усміхнувся, наче ми вже багато разів про це говорили. — Їсти апельсини та банани щомісяця — це, по-твоєму, свобода? — твоя усмішка зникла.

— Свобода полягає в тому, щоб мати те, чого ти хочеш, — обережно сказав я, — в можливості обирати для себе.

Твої очі звузилися:

— І ти думаєш, що за це не треба платити? Гадаєш, люди на Заході не проводять життя, працюючи, як машини, заробляючи лише для того, щоб мати змогу витратити?

— Я не проти важкої праці. Якщо ти за неї щось отримуєш.

— Добре там, де нас нема. Завжди так здається, — відповів ти, проігнорувавши мій коментар. — Тут стільки можливостей. Поглянь на мене, — тут ти, здається, трохи почервонів і на мить опустив очі. — Я з бідної родини. І я перший, хто здобув нормальну освіту. Мені навіть додали бали на вступних іспитах за те, що я з робітничого класу. А тепер я працюватиму на уряд. Це свобода. За капіталізму у мене ніколи не було б такої свободи. Партія дбає про нас. Коли моя мама захворіла, — ти ковтнув, твій голос стихився, — її відправили в санаторій на три місяці. *На три місяці.* Думаєш, на Заході таке комусь надають? Задурно?

Я посунувся, влаштовуючись між товстого коріння дерева.

— Але хіба тебе не хвилює, що ми насправді не вільні? Вони кажуть нам те, що хочуть, щоб ми знали, от і все. Нам навіть не дозволяють виїхати з країни, коли ми хочемо. Нас *утримують*.

Ти зберігав спокій і деякий час мовчав.

— Ти згущуєш фарби, — нарешті сказав ти. — А звідки ти знаєш, що в іншому місці справді краще? Зрештою, ми повинні працювати з тим, що маємо. Це ж так просто, — ти всміхнувся й подивився на мене. — Сприймай все як гру. Всі

знають правила, і якщо ти не можеш їх змінити, то й хвилюватися нема чого.

Подув прохолодний вітер, і я затремтів, мурашки побігли по руках.

— Ану як ми можемо їх змінити, — заперечив я, раптом відчувши себе нерозумно, тягнучись до чогось вигаданого. Ти злегка посміхнувся. Твій абсолютний спокій дивував і втихомирював мене.

— Відповідаючи на твоє запитання... Було б добре колись поїхати подивитися на нього. На Захід. Але не як утікач. Я не такий, як Девід з «Кімнати Джованні», — ти знову всміхнувся, і мене ніби пронизав струм. — Та я хотів би побачити щось інше. Треба пробувати й бачити все на власні очі, еге ж?

Ти ляснув мене по коліну й підвівся:

— Агов, мрійнику, нам треба йти, якщо не хочеш заночувати тут, у полі.

Дощ припинився, і все навколо нас затихло. Вийшло сонце, бліде, ладне гулькнути за обрій. Ми йшли дорогою, тримаючи великі пальці догори, але жодна машина не зупинялася. Ми йшли і йшли до самого заходу сонця, але так нікуди й не прийшли. Поля навколо нас були мокрі від дощу, геть не для кемпінгу. Ми не знали, що робити. Нарешті знайшли ферму, де сім'я погодилася прийняти нас на нічліг. Донька фермера показала сарай, де нам дозволили переночувати. Вона принесла хліба й сала. Ми накинулися на їжу, як вовки. А тоді розстелили спальні мішки на сіні один біля одного.

— На добраніч, — сказав ти, вимкнувши ліхтар.

Ти роздягнувся без жодного сліду сорому, твій силует у темряві заповз у спальний мішок поруч з моїм. Я чув твоє дихання, схоже на тихий плескіт хвиль. І повільно, крапля за краплею, знову почався дощ. Він стукотів по даху, наче кінчики пальців, що вправлялися у фортепіанних акордах. Ми

лежали на спинах і слухали, не промовляючи ні слова. Я відчував, що ти поруч, твоє тіло якимось ожило, попри його нерухомість. Моє серце стукало швидше, ніж дощ. Раптом мені відчайдушно захотілося бути поруч з тобою. Я відчував невидимі ниточки, що йшли від твого тіла й тягнули мене до тебе. Але я не міг поворухнутися. Час вимірювався ударами серця, світлові роки проносилися в моїй голові. І коли я вже почав думати, що ніколи не наберуся сміливості, ти нахилився до мене й поклав голову мені на плече. Серце завмерло. Я не наважувався дихати. Твоя голова була важка, як теплий мармур, а волосся торкалося моєї щоки. Я був паралізований твоєю близькістю. Зависнув між таким близьким і запаморочливим здійсненням мрії та невизначеністю моменту. Згадав, як необачно повівся з Бенekom того вечора на танцях, багато років тому, коли згасло світло. Якими болісними й непередбачуваними тоді були наслідки... І все одно я зібрався з силами й уявив, як торкнуся рукою твого волосся — це єдиний правильний вчинок, адже зараз не буде, як тоді. Аж тут ти прошепотів: «На добраніч, Людзю», — і відсунувся від мене. Ти вперше назвав мене пестливим ім'ям. І від цього пустка на моєму плечі стала ще нестерпнішою.

— Добраніч, — кволо відповів я і відвернувся, відчуючи, як мене накриває жаль. Твоє дихання стало спокійним і рівним, а мій розум мчав, як скажений кінь. Дощ шаленів усю ніч.

Коли я прокинувся вранці, то побачив, як твоє тіло мирно підіймається й опускається в ритмі твого дихання. Крізь щілини між дерев'яними дошками до сараю проникали смужки світла, осяваючи тебе. Твоє плече вкривало дрібне ластовиння, якого я ніколи не помічав, розмаїте та прекрасне, мов сузір'я. Я якомога тихіше виліз зі спального мішка, натягнув футболку, шорти, взув сандалі й вийшов у світанок.

Був ясний день, і сонце вже зійшло — м'яке, чистеньке, як щойно очищене яйце. Повітря пахло зеленим, жовтим і глибоким родючим коричневим. При денному світлі ферма була меншою, ніж мені здавалося: одноповерхова будівля з темного дерева з крутим дахом зі старої коричневої черепиці. Вона справляла враження одночасно стародавньої та крихкої, наче стояла на цьому місці вічно, однак могла легко розвалитися. Неподалік від неї донька фермера годувала курей. Їй було років п'ятнадцять, на ясному серцевидному обличчі — боязка дитяча усмішка, на голові — хустка. Вона привіталася зі мною і запросила на сніданок.

— Ми на кухні, — сказала вона. — Приходь і приводь свого друга.

Я повернувся до сараю й побачив, що ти вже прокинувся й натягував штани на білі обтислі труси.

— Привіт, — витиснув я, усвідомлюючи, що мій голос звучить вимушено. Ти застебнув блискавку й повернувся.

— Привіт, — озвався ти і, ніяковіючи, провів рукою по волоссю.

— Хочеш їсти? — запитав я.

— Помираю з голоду.

Ми вийшли з сараю й переступили поріг будинку. Там був темний коридор, у якому пахло цвіллю, сажею та землею. Здавалося, все застигло. Промінці підсвітили юрбу пилинок, що кружляли в повітрі, а на стіні висів на хресті Ісус, з виразними м'язами й ребрами, голий, тільки в пов'язці на стегнах. Ми здивовано переглянулися, знову на мить наблизившись один до одного в темряві. Скрипливий коридор вивів нас на кухню, де молода дівчина стояла біля плити над каструлею з парким молоком. Вона зняла хустку, і її довге темно-русяве волосся спадало їй на спину.

— Проходьте, сідайте, — сказала старенька жінка за столом у кутку. — Ви, мабуть, зголодніли.

Ми сіли на дерев'яні стільці, що заскрипіли під нашою вагою. Все було вкрите пилом, зношене багатьма поколіннями: тарілки потріскані та склеєні, візерунки на чашках потьмяніли. З маленького віконця падало туманне, перламутрове світло.

Жінка пильно оглянула нас.

— Чоловіка немає вдома, — сказала вона. — Пригощайтесь.

До мене дійшло, що вона не така вже й стара, і що це не бабуся дівчини, а її мати.

Ми заходилися їсти. Були огірки, редиска, горня з медом і шматок хліба. Донька відійшла від печі й налила нам кухлі гарячого молока.

— То ви студенти, — сказала мати дівчини.

— Так, пані, — відповів ти, кусаючи редиску, поводячись більш невимушено, ніж я.

— Щойно закінчили навчання.

Жінка кивнула, ніби погоджуючись із чимось непевним.

— Одружений? — запитала вона, дивлячись на тебе.

— Ні, пані, — відповів ти, хитаючи головою й усміхаючись до неї. — Ще ні. Я ще молодий.

Вона засміялася своїм хрипким голосом, показавши відсутні передні зуби.

— А ти? — вона повернулась до мене.

Я відчув, як зашарівся:

— Ні, пані.

Я сьорбнув молока, щоб приховати, що ніяковію. Мої губи торкнулися пінки, і хвиля нудоти прокотилася по животу, а рідина ошпарила мого рота. Я намагався зберегти рівний вираз обличчя і потягнувся по хліб. Стара з явним задоволенням спостерігала, як ми їмо.

— Значить, ви подорожуєте. Знаєте, куди їдете?

— Просто шукаємо тиху місцину, — відповів ти. — Можете порекомендувати щось?

Вона подивилася у вікно, за яким не було видно нічого, окрім туманної зелені дерев і невиразної блакиті неба.

— Недалеко звідси є місце, куди ми восени ходимо по гриби. Подорожні про нього не знають. Там дуже гарно, — очі жінки заблищали, і на одну мить я побачив, дійсно побачив, що вона колись була молодою. — Я розкажу вам, як туди дістатися.

Після сніданку ми згорнули спальні мішки і спакували речі.

— Ідіть пішки близько шести кілометрів просто через ліс від перехрестя Мар'янків, — пояснила стара, стоячи біля входу в будинок. — Ви самі побачите, коли прийдете.

— Дякую. Ви дуже добрі, — сказав я.

Вона взяла моє обличчя своїми твердими восковими руками і палко поцілувала мене в щоку.

— Заїжджайте до нас на зворотному шляху. Щасливої дороги!

У сусідньому селі ми спіймали невелику вантажівку, що їхала в потрібному напрямку. Водій віз на північ вантаж вишень, і єдине місце, яке він знайшов для нас, було в кузові, в горах фруктів. Ми їли, хоча ще не встигли зголодніти. Напхавши щоки, забруднивши руки, ми випльовували кісточки просто в поля. Безмежне і легке небо — ми ніби летіли крізь нього. На даху майже кожної ферми, яку ми проїжджали, було лелече гніздо з тендітними створіннями, які відпочивали або відлітали на пошуки їжі після довгої мандрівки з Африки.

Ми їхали без зупинок. Проїжджали повз людей, які працювали на полях з возами і кіньми — чоловіків, жінок і дітей з великими дерев'яними мотиками. Дикі квіти та жовті поля на височині зустрічалися з блакитним небом, а потім земля стала більш пласкою і з'явилися перші *cerkwie* — православні церкви — чорні, маленькі й таємничі зі своїми

куполами-цибулинами. Вони свідчили про іншу землю, про початок дикого й незбагненого Сходу, з безмежними рівнинами, де в давнину королі полювали на бізонів. Водій зупинився на майже невидимому перехресті, висунув голову у вікно: «Приїхали, хлопці». Ми зістрибнули й опинилися на узліссі соснового бору.

— Це точно тут? — запитав я. Він кивнув і побажав нам удачі, а потім поїхав, лишаючи за собою хмару пилу. Ми подивилися один на одного, вагаючись.

— Ми справді сюди хочемо? — запитав я, раптом усвідомивши, що ми знову залишилися тільки вдвох, нервуючи, як і в перший день нашої зустрічі.

— Є інші варіанти? — спокійно відповів ти, усміхаючись. — Ходімо.

Ти поклав руку мені на поперек і штовхнув мене в ліс, від чого моє тіло пронизав струм. Там була вузька стежка, як нам і сказала жінка. Ми зайшли в море сосен. Усередині було прохолодніше й темніше, ніж на сонці. Плеч-о-плеч ми крокували килимом з сухої хвої кольору кориці. Минула ніч плавала на поверхні моєї свідомості, як поплавець: дощ на даху, вага твоєї голови на моєму плечі. Я намагався відштовхнути спогади. На тобі була та сама біла лляна сорочка, що й напередодні, висušена за ніч, заплямована вишнею; розстебнута, вона відкривала ключиці, з-під тканини проглядали темні німби сосків.

Ліс ставав густішим, небо віддалялося, а сонячне світло ледве досягало нас. Але стежиночка, прокладена ногами тих, хто ходив тут раніше, була на місці. Ти швидко йшов попереду, а я слідував за тобою. Ми не розмовляли, і ти жодного разу не обернувся, щоб перевірити, чи я не відстав, наче між нами була нитка, що зв'язувала нас.

— Вони були милі, правда? — сказав я в якийсь момент, щоб заповнити тишу, щоб приховати свої думки.

Ти кивнув, не обертаючись:

— Так. Милі.

Здавалося, ти так само глибоко занурився в роздуми, як я. Ми йшли далі, і дерева порідшали; сонце знову просочилося крізь них. Невдовзі вдалині ми побачили, що ліс закінчується й там щось мерехтить. Ми прискорили кроки, майже побігли. Коли наблизилися до останніх дерев, то побачили її: галявину з великим блискучим озером, оповитим, наче таємницею, високими травами. Ми підійшли ближче й мої коліна підкосилися від такого відкриття. Вода сяяла в полуденному світлі глибоким, спокійним синім кольором. Навколо не було ні душі. Ми підійшли до краю й поставили сумки на землю, дивлячись, як дзеркальне плесо виблискує під полуденним сонцем. Навколо нас був ліс, а ми стояли в його центрі, захищені та заспокоєні цим блискучим оком.

— Ми прийшли, — прошепотів я.

Ти кивнув:

— Вона нас не надурила, ця стара!

Твій крик вирвався несподівано, він штовхнув тебе до дії. Ти скинув з себе все, повністю звільнившись. Твої білі сідниці контрастували з коричневою спиною, і ти пострибав з криком, що відлунював по всій галявині. І повернувся невдовзі з тріумфальною усмішкою:

— Ти йдеш?

Спершу я скинув сандалі, потім сорочку. Акуратно згорнув її й поклав на м'яку землю. Зняв шорти, а потім, після миттєвого вагання, труси. Ти відвернувся й відплив трохи далі. Я стояв, відчуючи, як вітер зачіпає мої груди, лоскоче мене між ногами. Я дивився на озеро. Я не бачив дна й не міг оцінити глибину, але ступив у воду. І вона обійняла мене повністю, м'яко і прохолодно. Я заново відчув себе, ніби щось у мені увімкнулося після довгої бездіяльності. Безмірне відчуття легкості, сили й цілковитої безглуздості. Я почав рухатися,

і кожен рух штовхав мене вперед. Небо над головою, світліше за воду, було поцятковане крихітними хмаринками. Я усвідомлював, що під ногами на мене чекає невідомість.

— Бачиш, ти можеш! — у захваті закричав ти з іншого боку озера.

Я був спокійний.

Мое тіло рухалося у твоєму напрямку, і ти дивився на мене, також раптово заспокоївшись. Ти розкинув руки в сторони й скидався на балерину, що зависла в польоті. Під поверхнею води щось тепле ворухнулося в моєму животі. Я наближався, поки не побачив краплі води на твоєму лобі, на кінчику носа і в куточках рота. Ми не промовили жодного слова. Ми дивилися один на одного, вже не маючи слів. Ти, я і наше дихання. І я рушив у твоє коло. До твого тіла, що чекало на мене, до твого спокійного, відкритого обличчя, до крапель на твоїх губах. Твої руки зімкнулися навколо мене. Міцно. А потім ми були одним-єдиним тілом, що плавало в озері, невагоме, не торкаючись дна.

Того вечора, коли сонце почало сідати, ми поставили намет під великою сосною. Було ще тепло, озеро почорніло, мирно співали цикади, і світло лилося лише від тоненького місячного серпика. Ми лягли на спальники. Вітерець ніжно дмухав у намет, і єдиним звуком було погойдування дерева, його голки шелестіли й шепотіли між собою. Ми лежали на спинах, склавши руки під головами, злегка торкаючись ліктями. Крізь отвір у наметі ми бачили небо, всипане зірками. Вони були крихітні, і здавалося, що їх небагато, але що довше ми вдивлялися, тим більше їх ставало. Затримати погляд на всіх було неможливо. Коли я дивився на них, голова йшла обертом.

— Я тішуся, що це сталося, — мовив я, насолоджуючись звучанням свого голосу і його ніжною вібрацією в тілі.